

İSTİKAMET ÜZERE BİR HAYAT: İSLÂM'DA DENGİ ANLAYIŞI!

YAZAR: ALİ AYKAÇ

وَكُذِّلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا

“(İşte) böylece, sizler (i hesap gününde) insanlığa (peygamberlerinin ümmetlerine hakkı tebliğ ettiklerine dair) şahit olasınız ve Peygamber de size şahit olsun diye sizi (ifrat ve tefritten uzak) adil bir ümmet kıldık.”

Bakara, 2/143.

İletişim: **0541 934 3778** Daha fazlası için: **www.aliaykac.com**

Bu içerik, yazarının izni olmadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz ve dağıtılamaz. İlgili yasağa aykırı hareket eden kişiler hakkında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre telif hakları kapsamında yasal işlem başlatılacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Hamd; gökleri ve yeri kusursuz bir mîzan üzere var eden, insanı fitrat üzere yaratıp ona hak ile bâtılı, doğru ile yanlış ayırt edecek ölçüler lütfeden; hayatın her alanında dengeyi, adaleti ve istikameti emreden Cenâb-ı Hakk'a mahsustur. **Salât ve selâm**; kulluğun en güzel örneğini sergileyen, ibadette, ahlâkta, aile hayatında, muâmelâtta ve beşerî münasebetlerde daima îtidâli esas alan; ümmetine aşırılıktan sakınmayı ve orta yolu takip etmeyi öğreten Fahr-i Kâinat Efendimiz Muhammed Mustafa'ya ﷺ, âline, ashâbına ve kıyamete kadar onun izinden giden bütün müminlerin üzerine olsun!

Pek Aziz ve Muhterem Müslümanlar,

İnsan, kendisine bahşedilen hayat yolculuğu boyunca sevinçle hüznün, varlıkla yokluk, sağlıkla hastalık, başarıyla imtihan arasında sürekli bir denge kurmaya çalışır. Kimi zaman sevinçleri taşkınlığa, kimi zaman sıkıntıları ümitsizliğe dönüşebilir. **Bazen dünya meşgalesi ahireti unutturur, bazen de dini yaşama gayreti, hikmetten uzak bir aşırılığa sürüklenebilir.** İşte böyle zamanlarda insanı ayakta tutacak en sağlam ölçü, Allah Teâlâ'nın koyduğu ilâhî **dengeyi** muhafaza edebilmektir. Çünkü İslâm; hayatın hiçbir alanında aşırılığı tasvip etmeyen, kulunu **ifrat ve tefritten** uzaklaştırarak **istikamet üzere yaşamaya davet eden ilâhî bir hayat nizamıdır.**

Bu sebeple Yüce dinimiz, ibadetlerimizden aile hayatımıza, ticaretimizden sosyal ilişkilerimize, sevgimizden öfkemize kadar her konuda bizlere **ölçülü olmayı** öğretmiştir. Bunun tanımını şöyle de yapabiliriz: **Müslüman; ne dünyaya tamamen bağlanıp ahiretini unutan, ne de dünya sorumluluklarını ihmal ederek kulluğu eksik anlayan kimsedir.** O, Rabbinin kendisine gösterdiği ölçü içerisinde yaşayan; **her hâlini vahyin rehberliğiyle şekillendiren insandır.** Çünkü gerçek istenilen kulluk ve bu yoldaki istikamet, insanın kendi heveslerine göre değil; **Allah'ın koyduğu ölçülere göre yaşayabilmekten geçmektedir.** Nitekim Yüce Rabbimiz Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmaktadır:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا

“(İşte) böylece, sizler (i hesap gününde) insanlığa (peygamberlerinin ümmetlerine hakkı tebliğ ettiklerine dair) şahit olasınız ve Peygamber de size şahit olsun diye sizi (ifrat ve tefritten uzak) adil bir ümmet kıldık.”¹

Yüce Rabbimiz, bu ayet-i kerimeyle müminlere sadece bir kimlik değil; aynı zamanda **bir hayat ölçüsü** vermektedir. Zira Kur'ân'ın ifade ettiği **“vasat ümmet”** sadece iki uç arasında kalan bir topluluk değil; **hakikati ölçü edinen, adaleti gözeten, ifrat ve tefritten uzak duran, her işinde dengeyi esas alan** bir ümmettir. Müslümanın değeri de işte bu

¹ Bakara, 2/143.

dengeyi koruyabildiği ölçüde ortaya çıkar. Çünkü İslâm'da fazilet, aşırılıklarda değil; **istikamet üzere yaşayabilmektedir.**

Bugün etrafımıza baktığımızda, insanların çoğu zaman ölçüyü kaybettiğine şahit oluyoruz. Kimi dünya hayatını bütün gayesi hâline getirerek ahiretini ihmal ediyor; kimi de dini yaşama adına kolaylığı terk edip kendisini ve çevresini zora sokuyor. Kimi sevgisinde sınır tanımıyor, sevdiğini putlaştırıyor; kimi de öfkesine hâkim olamayarak en yakınlarını kırıp incitiyor. Çalışmak ile hırsı, kanaat ile tembelliği, cesaret ile pervasızlığı, tevazu ile zayıflığı birbirine karıştırabiliyoruz. **Hâlbuki İslâm, hiçbir konuda insanı uçlara savurmaz, bunu tavsiye etmez, bunu emretmez. Her meselede hikmetli ve dengeli bir duruşta olabilmeyi öğütler.**

Bunun içindir ki Müslüman; konuşurken de ölçülüdür, severken de ölçülüdür, kızarken de ölçülüdür, harcarken de ölçülüdür. Nimet elde ettiğinde şımarmaz, musibetle karşılaştığında ümitsizliğe düşmez. Başarı onu kibre sürüklemeyi, başarısızlık da ye'se, ümitsizliğe, karamsarlığa sevk etmez. Çünkü bilir ki **dengeyi kaybeden insan, zamanla bakışını da kaybeder; bakışı bozulanın ise kararları, davranışları ve nihayet hayatı bozulur.** Nice aileler öfkede ölçü kaybedildiği için dağılmış, nice dostluklar bir sözün sınırı gözetilmediği için sona ermiş, nice insanlar dünya hırsına kapılarak huzurlarını elleriyle tüketmişlerdir.

İşte bu sebeple Kur'ân'ın bizden istediği “vasat ümmet” olabilmek; hayatın her alanında ilâhî ölçüyü rehber edinmek demektir. Müslüman, kendi hevesini değil vahyin rehberliğini, toplumun geçici yönelişlerini değil Allah'ın razı olduğu istikameti esas alır. Çünkü bilir ki insanı ayakta tutan güç, aşırılıklar değil; ölçülü ve istikamet üzere olan kulluktur. Gerçek huzur da gerçek başarı da dünya ve ahiret saadeti de ancak bu ilâhî dengeyi muhafaza edebilmekle mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm'de Rabbimiz, ilâhî ölçünün kâinata yerleştirildiği hâli şöyle haber vermektedir:

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ
أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ

***“Allah göğü yükseltti ve dengeyi (mîzanı) koydu.
Sakın bu dengeyi bozmayın.”²***

Bu ayet bizlere kâinattaki dengeyi haber vermekle kalmıyor aynı zamanda insanın hayatında da ilâhî ölçüyü korumasını emretmektedir. Çünkü gökleri ve yeri kusursuz bir denge üzerine kuran Rabbimiz, kulunun da inancında, ibadetinde, ahlâkında ve yaşayışında aynı ölçüye riayet etmesini istemektedir. İslâm'ın özü de işte bu dengedir. Dengenin kaybolduğu yerde aşırılık başlar; aşırılığın başladığı yerde ise huzur ve istikamet zayıflar.

² Rahmân, 55/7-8.

Bugün yaşıadığımız çağ, belki de ölçülerin en fazla bulanıklaştığı, ifrat ile tefrit arasında savrulmanın sıradanlaştığı bir çağdır. Bir tarafta tüketmeyi hayatın gayesi hâline getiren bir anlayış, diğer tarafta insanı yalnızlaştıran, manevî değerlerden uzaklaştıran bir yaşam biçimi yaygınlaşmaktadır. İnsanlar çalışırken ailelerini, kazanırken kanaati, konuşurken nezaketi, teknolojiyi kullanırken zamanı, bilgiye ulaşırken hikmeti ihmal edebilmektedir. Ne yazık ki yaşıadığımız şu zaman insana çok şey sunarken, neyin gerçekten değerli olduğunu unutturabilmektedir.

Fakat Müslüman, yaşıadığı çağın peşinden sürüklenen değil; yaşıadığı çağa istikamet veren insandır. Onun ölçüsü insanların alkışı değil, Allah'ın rızasıdır. Doğruyu kalabalıkların tercihiine göre değil, Kur'ân'ın ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilâhî ölçülere göre belirler. Herkesin yaptığı şeyi doğru kabul etmez; Allah benden ne istiyor? sorusunu daima nefsinin ve heveslerinin önünde tutar. Çünkü bilir ki Müslümanı diğer insanlardan ayıran en büyük özellik, olaylara vahyin penceresinden bakabilmesi ve her şartta istikametini muhafaza edebilmesidir.

Bu sebeple Müslüman; nimet karşısında şımaran değil şükreden, musibet karşısında isyan eden değil sabreden, zenginlikte taşkınlaşan değil infak eden, fakirlikte ümitsizliğe düşen değil tevekkül eden kimsedir. Başkalarının ölçüsü menfaat olabilir; Müslümanın ölçüsü ise haktır ve adalettir. Başkaları Bana ne kazandırır? diye

düşünürken, Müslüman önce **Bu beni Allah’a yaklaştırır mı?** diye muhasebe etmelidir. İşte İslâm’ın inşa etmek istediği şahsiyet de karakter de budur. **Müslümanı farklı kılan; yaşadığı dünyanın şartları değil, o şartlar içerisinde ilâhî dengeyi ve istikameti koruyabilmesidir.** Çünkü Müslüman bilir ki çağlar değişebilir, insanlar değişebilir, anlayışlar değişebilir; **fakat Allah’ın koyduğu ölçüler kıyamete kadar değişmeyecek yegâne hakikattir.**

İşte bu sebeple Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye, Müslüman için sadece birtakım dinî hükümleri bildiren kaynaklar değil; **hayatın her alanında dengeyi nasıl koruyacağımızı öğreten ilâhî bir rehberdir.** Resulullah’ın ﷺ hayatına baktığımızda ibadette, aile hayatında, ticaretle, merhamette, adalette ve insanlarla münasebetlerinde hep aynı ölçüyü görürüz. Çünkü O’nun hayatı, **denge üzerine kurulmuş bir kulluğun en mükemmel örneğidir.**

İbadetlerde bunu bir parçasıdır. İbadetler, kulun Rabbine olan bağlılığını gösteren kulluk vazifelerimizdir. Ancak **dinimiz, ibadette samimiyeti emrettiği gibi ölçüyü de emretmiştir.** Çünkü Allah Teâlâ, kullarından **güçlerinin üstünde bir yük değil; ihlâsla ve istikamet üzere devam ettirebilecekleri bir kulluk istemektedir.** Bu sebeple İslâm’da makbul olan; bir anlık coşkuyla aşırıya kaçmak değil, **ömür boyu istikamet üzere yürüyebilmektir.** Nitekim Peygamber Efendimizde ﷺ amellerin Allah katında en sevimlisinin **az da olsa devamlı yapılan amel** olduğunu haber

vermiştir. Zira ibadetin değeri, sadece çokluğunda değil; ihlâsında, sünnete uygunluğunda ve devamlılığındadır.

Asr-ı Saadet'te yaşanan bir hâdise, bu hakikati bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Ashâb-ı kirâmdan bazıları, Resulullah'ın ﷺ ev halkına gelerek onun ibadet hayatını öğrenmek istemişlerdi. Kendilerine Efendimizin ﷺ gece ibadetleri, oruçları ve kulluk hayatı anlatılınca, bunu az görerek kendi aralarında farklı kararlar aldılar. İçlerinden biri, **“Ben ömrüm boyunca her gece sabaha kadar namaz kılacağım.”** Bir diğeri, **“Ben hiçbir gün orucu terk etmeyeceğim.”** Bir başkası ise, **“Ben de dünya nimetlerinden uzak duracak, hiç evlenmeyeceğim.”** dedi. Onlar, bu kararlarıyla Allah'a daha çok yaklaşacaklarını zannediyorlardı. Fakat Resûlullah ﷺ bunu haber alınca onları huzuruna çağırdı ve şöyle buyurdu: ***“Allah’a yemin ederim ki, ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve O’na karşı en takvâ sahibi olanınızım. Bununla beraber bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Gecenin bir kısmında namaz kılar, bir kısmında uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”***³

Bu hadis-i şerif bizlere son derece önemli bir ölçü öğretmektedir. **Kulluğun değeri, aşırılıkta değil; sünnete**

³ Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأُحْشَاكُمُ اللَّهُ، وَأَتَقَاكُمُ لَهُ، وَلَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

uygun dengeli yaşayabilmektedir. İnsan bazen heyecanla kendisine ağır yükler yükleyebilir. Fakat nefis uzun süre taşımakta zorlandığı bu yüklerin altında ezilir; zamanla ibadetten yorulur, gevşer ve hatta tamamen uzaklaşabilir. İşte Resûlullah ﷺ ümmetini böyle bir tehlikeden korumuş; ibadetlerde bile ifrat ve tefrite kapı aralamamıştır. Çünkü İslâm'da ruhbanlık yoktur. Bu din, insanı melekleştirmeyi değil; fitratını koruyarak sâlih bir kul hâline getirmeyi hedefler. İnsan ruhunun zikre, secdeye ve duaya ihtiyacı olduğu kadar; bedeninin de dinlenmeye, ailesine vakit ayırmaya ve helâl dairede ihtiyaçlarını karşılamaya ihtiyacı vardır. **Birini ihmal ederek diğerini yüceltmek denge değil, dengesizliktir.**

Nitekim Resûlullah ﷺ sadece kendi hayatıyla değil, ümmetine verdiği talimatlarla da bu dengeyi öğretmiştir. Mesela namaz kıldırmak üzere görevlendirdiği sahâbîlere, cemaat içinde yaşlıların, hastaların ve güçsüzlerin bulunabileceğini hatırlatarak namazı uzatmamalarını tavsiye etmiştir. Çünkü ibadet, insanlara zorluk çıkarmak için değil; onları Allah'a yaklaştırmak için vardır. Aynı şekilde zekât tahsil etmek üzere gönderdiği Hz. Muâz b. Cebel'e de insanların mallarının en kıymetlilerini almamasını emretmiş, **"Mazlumin duasından sakın!"** buyurarak ibadetlerin uygulanışında bile adalet, merhamet ve ölçünün korunmasını istemiştir. Demek ki İslâm, sadece ibadetin yapılmasını değil; ibadetin hikmetine uygun, adalet ve denge içerisinde yerine getirilmesini emretmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm, hayırda dahi Müslümanı orta yolu takip etmeye şöyle davet etmektedir:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ
فَتَقْعَدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا

***“(Ey insanoğlu!) Elini boynuna bağlama
(cimri olma, ancak hesapsız ve düşüncesiz davranarak,
muhtaç olacak duruma düşecek derece de)
büsbütün eli açık da olma. Aksi halde; (cimrilik yaparsan)
kınanırsın, (hesapsız ve düşüncesiz davranarak savurganlık
yaparsan, gün gelir muhtaç duruma düşersin de)
yaptığına pişman olup kalırsın.”⁴***

Demek ki Allah Teâlâ’nın razı olduğu kulluk; aşırılığın değil, istikametın kulluğudur. Namazda, oruçta, infakta ve diğer bütün ibadetlerde olduğu gibi hayatın tamamında da Müslümanın ölçüsü Kur’ân ve Sünnet olmalıdır. Çünkü dengeyi kaybeden ibadet, zamanla yük hâline gelir; dengeyle yapılan ibadet ise kulu hem dünyada huzura hem de ahirette Allah’ın rızasına ulaştırır. Bu sebeple Müslüman, kulluğunu kendi heyecanına göre değil; Resulullah’ın ﷺ gösterdiği istikamet üzere yaşamaya gayret etmelidir. İşte İslâm’ın öğrettiği îtidâl tam da budur.

İtidâl sadece ibadetlerle sınırlı değildir. İslâm, müminin kalbine yerleşen her duyguya, ağzından çıkan her söze ve

⁴ İsrâ, 17/29.

yaptığı her davranışa bir ölçü koymuştur. Çünkü dengeyi kaybeden insan, sadece ibadetinde değil; sevgisinde, öfkesinde, harcamasında ve hatta günlük alışkanlıklarında bile aşırılığa sürüklenebilir. Oysa Müslüman; duygularının peşinden sürüklenen değil, **Kur’ân ve Sünnet’in koyduğu ölçülerle duygularını yöneten** kimsedir. Zira iman, insana sadece neye inanacağını değil; **nasıl seveceğini, nasıl kızacağını ve nasıl yaşayacağını da öğretmektedir.** Peygamber Efendimiz ﷺ sevgi ve nefret gibi insanın en güçlü duygularında bile ölçüyü korumayı emretmiş ve şöyle buyurmuştur: ***“Sevdiğini ölçülü sev; olur ki bir gün sevmediğin kimse hâline gelir. Sevmediğine de ölçülü davran; olur ki bir gün sevdiğin kimse olur.”***⁵

Bu hadis-i şerif bizlere göstermektedir ki **İslâm’da sevgi de nefret de ölçüsüz değildir.** Bugün insanların en çok zorlandığı hususlardan biri de budur. Bir kimseyi öyle yüceltmektedirler ki onun hiçbir hatasını göremez hâle gelmektedirler. Sonra küçük bir yanlışını görünce de aynı kişiye karşı aşırı bir öfke ve düşmanlık beslemektedirler. Hâlbuki Müslüman, **insanların kusursuz olmadığını bilir; sevgisini de kırgınlığını da adalet ve hikmet ölçüsü içerisinde yaşar.** Çünkü aşırı sevgi nasıl insanı kör ederse, aşırı öfke de hakkı görmesine engel olur. İşte Resûlullah ﷺ daha asırlar önce ümmetine bu dengeyi öğreterek, duyguların

⁵ Tirmizî, *Birr*, 60. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَحِبِّ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا، عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا، وَأَبْغِضْ بَغِيضَكَ هَوْنًا مَا، عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْمًا مَا

bile vahyin rehberliğinde yaşanması gerektiğini haber vermiştir.

Yine aynı şekilde İslâm, insanın en tabîî ihtiyaçlarından biri olan yeme içme hususunda da ölçüyü esas almıştır. Günümüzde insanlar ya **israfı normalleştiren bir tüketim anlayışına** ya da bedeni yıpratıcı yanlış alışkanlıklara sürüklenmektedir. Oysa Müslüman, nimetin kıymetini bilen; yemeyi yaşamak için bir vesile gören, yaşamayı yemek için bir gaye hâline getirmeyen insandır. Nitekim Peygamber Efendimiz ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Âdemoğlu, midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. İnsana belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Eğer mutlaka daha fazla yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırsın.”*⁶

Hadis-i şerifin de açıkça ortaya koyduğu üzere **Müslüman, nimetin esiri değil; nimeti yerli yerinde kullanan kimsedir.** Çünkü mideyi doyurmak kolaydır; fakat nefsi doyurmak zordur. Nice insanlar vardır ki sofralarını büyüttükçe huzurlarını küçültmüşler; nice kimseler de kanaat ve ölçü sayesinde az nimetle büyük bir bereket yaşamışlardır. **İslâm’ın hedefi, insanı mahrum bırakmak değil; nimetin de nefsin de esiri olmaktan**

⁶ Tirmizî, Zühd, 47; İbn Mâce, Et'ime, 50. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءَ شَرًّا مِنْ بَطْنٍ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أَكْلَاتٍ يَتَمَنَّ صُلْبُهُ، فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَةَ، فَثَلَاثٌ لِبَطْنِهِ، وَثَلَاثٌ لَشَرَابِهِ، وَثَلَاثٌ لِنَفْسِهِ

kurtarmaktır. İşte bunun için dinimiz, yemede de içmede de israftan ve aşırılıktan uzak durmayı emretmiş; her hususta olduğu gibi burada da **îtidâli** esas almıştır.

Unutmamalıyız ki **Allah Teâlâ bizlerden en çok ibadet eden kul olmamızı değil; en güzel kulluğu ortaya koymamızı istemektedir.** Nitekim Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

“Hanginizin daha güzel amel işleyeceğini (sizin için) ortaya çıkarmak (ve böylece âhirette, yaptıklarınıza, kendinizi şahit tutmak) için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur.”⁷

Burada üzerinde hassasiyetle durmamız gereken bir incelik vardır. Rabbimiz bizleri, **“Kim daha çok amel işleyecek?”** diye değil; **“Kim daha güzel amel işleyecek?”** diye **imtihan edeceğini haber vermektedir.** Demek ki kullukta asıl ölçü sayı değil, keyfiyettir. **Güzel amel; ihlâsla yapılan, Kur’ân ve Sünnet’in gösterdiği istikametten ayrılmayan, aşırılığa da gevşekliğe de düşmeyen ameldir.** Bundan dolayı Müslüman, başkalarından daha fazla ibadet etmeyi değil; **Allah’ın razı olacağı şekilde ibadet edebilmeyi hedefler.** Çünkü makbul olan, çok amel değil; kabul gören ameldir. İşte İslâm’ın bizlere öğrettiği denge anlayışı da tam olarak budur.

⁷ Mülk, 67/2.

Allah'ım! Bizlere her işimizde istikamet ve îtidâl üzere yaşamayı nasip eyle! **Ya Rabbi!** Bizleri ifrat ve tefritten muhafaza eyle; Kur'ân'ın mizanına, Resûlullah'ın ﷺ sünnetine sımsıkı sarılan kullarından eyle! Kalplerimize hikmet, hayatımıza denge, amellerimize ihlâs ve istikamet lütfeyle! Âmin.

وَأٰخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ , **الفاتحه**